

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

**Filmová tvorba ruského režiséra Nikity Michalkova
po rozpadu Sovětského svazu**

Bakalářská práce

Autor: Kristýna Dutková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Společenské vědy se zaměřením na
vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Sommer
Oponent: Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Kristýna Dutková
Studium:	P14P0699
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Filmová tvorba ruského režiséra Nikity Michalkova po rozpadu Sovětského svazu
Název bakalářské práce AJ:	Filmography of the Russian Director Nikita Mikhalkov after the Dissolution of the Soviet Union

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce pojednává o tvorbě jednoho z nejznámějších ruských filmových tvůrců současnosti Nikity Michalkova. Práce je zaměřena výhradně na filmovou produkci v období od rozpadu Sovětského svazu do současnosti. Cílem této práce je především analýza filmových děl tohoto světově uznávaného režiséra, herce a scenáristy, zachycuje však i charakter a vývoj ruského filmu od 90. let 20. století.

KOPANĚVOVÁ, Galina. Nikita Michalkov. 1. vyd. Praha : Čs. filmový ústav, 1990, 27 s. KORDA, Jakub. Dějiny světového filmu: kinematografie po 2. světové válce : (střední a východní Evropa, Balkán, Německo, Střední a Dálný východ). 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 44 s. ISBN 80-244-1483-x. KUPŠČ, Jarek. Malé dějiny filmu: ilustrovaný průvodce světovou kinematografií od počátků po současnost. 1. vyd. Praha: Cinemax, 1999, 387 s. ISBN 80-85933-33-0. THOMPSON, Kristin, BORDWELL, David. Dějiny filmu: přehled světové kinematografie. 1. vyd. Praha: AMU, 2007, 827 s. ISBN 978-80-7331-091-2. TÖTEBERG, Michael (ed.). Lexikon světového filmu. 1. vyd. Praha: Orpheus, 2005, 643 s. ISBN 80-903310-7-6.

Garantující pracoviště: Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Sommer

Oponent: Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.8.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 20. 6. 2017

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jaroslavu Sommerovi za poskytnutí cenných rad, trpělivost a ochotu při zpracování této práce.

Anotace

DUTKOVÁ, Kristýna. *Filmová tvorba ruského režiséra Nikity Michalkova po rozpadu Sovětského svazu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 42 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce pojednává o tvorbě jednoho z nejznámějších ruských filmových tvůrců současnosti Nikity Michalkova. Práce je zaměřena výhradně na filmovou produkci v období od rozpadu Sovětského svazu do současnosti. Cílem této práce je především analýza filmových děl tohoto světově uznávaného režiséra, herce a scenáristy, zachycuje však i charakter a vývoj ruského filmu od 90. let 20. století.

Klíčová slova

Nikita Michalkov, filmový režisér, ruský film, herec, Oscar, Unaveni sluncem

Annotation

DUTKOVÁ, Kristýna. *Filmography of the Russian director Nikita Mikhalkov after the dissolution of the Soviet Union*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 42 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with production of the one of the most famous Russian filmmakers today, Nikita Mikhalkov. The work focuses only on the film production in the period since the dissolution of the Soviet Union to present. The purpose of this bachelor thesis is mainly analysis of film works of this world-acclaimed director, actor and screenwriter, but it also captures character and development of Russian movie since the nineties of the 20th century.

Key words

Nikita Mikhalkov, film director, Russian film, actor, Oscar, *Burnt by the Sun*

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Michalkov v kontextu vývoje ruského filmu.....	10
2.1	Před rozpadem SSSR	10
2.2	Po rozpadu SSSR	11
3	Biografie Nikity Michalkova.....	14
3.1	Herecké začátky	14
3.2	Vzestup režiséra	15
3.3	Všestranný tvůrce.....	16
4	Celovečerní filmy	18
4.1	Urga.....	18
4.2	Unaveni sluncem.....	20
4.3	Lazebník sibiřský	22
4.4	Dvanáct	24
4.5	Unaveni sluncem 2: Odpor.....	26
4.6	Unaveni sluncem 2: Citadela	28
4.7	Úžeh	30
5	Dokumentární činnost	32
5.1	Anna od 6 do 18	32
5.2	Otec	33
5.3	Matka.....	34
5.4	Seriály	35
6	Závěr.....	37
7	Seznam použité literatury a zdrojů	39

1 Úvod

Tématem bakalářské práce je analýza filmových děl jednoho z nejuspěšnějších ruských režisérů Nikity Michalkova. Motivem pro vybrání tohoto tématu bylo zejména poskytnutí náhledu na ruské dějiny a kulturu, do níž film jednoznačně spadá.

Vzhledem k uměleckému původu Michalkova byla jeho kariéra předurčena k tvůrčím činnostem. Jedná o člověka velmi talentovaného, který nepůsobí jen jako režisér, nýbrž je také známým hercem, scenáristou a producentem. Ačkoliv je považován za poměrně rozporuplnou a kontroverzní postavu, jeho tvorba čítá řadu kvalitních děl, kterými výrazně ovlivnil ruskou kinematografii. Příkladem je jeho produkční společnost, jejímž prostřednictvím se podílel na vzniku několika filmů (*Legenda 17*). Součástí této práce je i biografie tohoto umělce, přičemž se snažím přiblížit základní rysy jeho osobnosti, které mají vliv nejen na jeho osobní život, ale působí rovněž i na jeho práci.

Michalkov během své kariéry prožil řadu změn, které se odehrály v bývalém Sovětském svazu i v novodobém Rusku, a proto téměř v celé jeho tvorbě můžeme sledovat spojení s atmosférou určité historické epochy, kterou se snaží promítnout na filmové plátno. V práci objasním režisérovy důvody pro výběr těchto historických témat a přiblížím jejich důležitost v ruských dějinách.

Při analýze je kladen důraz na charakteristiku období, ve kterých se jednotlivé příběhy odehrávají. Zaměřuji se rovněž na hlavní hrdiny, do nichž Michalkov často vnáší širokou škálu emocí a zobrazuje rozmanité lidské povahy. Pro práci jsou stěžejní zejména filmy, které vznikly po rozpadu Sovětského svazu, avšak zmíněny jsou i působivé snímky natočené za sovětské éry, jež poukazují na filmařskou zručnost nejen tohoto režiséra, ale i dalších ruských umělců. Práce je soustředěna i na dokumentární činnost Michalkova, ve které se nejvíce odráží jeho charakter a která zároveň svědčí o jeho tvůrčí všestrannosti.

Mým hlavním cílem je vyložit klíčové myšlenky jednotlivých děl a pokusit se o identifikaci režisérova záměru, jímž se snaží diváka zaujmout. Věnuji se rovněž hodnotám, které Michalkov považuje za důležité, a usiluji o vykreslení povahy tohoto umělce, jenž své osobní vlastnosti často promítá i do hlavních hrdinů svých příběhů.

Při psaní této bakalářské práce jsem se opírala nejen o odbornou literaturu, ale především o internetové zdroje, s jejichž pomocí mi bylo umožněno dohledat rozhovory, díky kterým jsem mohla lépe proniknout do smýšlení Nikity Michalkova. Podstatným zdrojem se pro napsání této práce staly rovněž samotné filmy, z nichž jsem vyvodila své vlastní názory a úsudky, týkající se tvorby tohoto režiséra.

2 Michalkov v kontextu vývoje ruského filmu

Historie ruské kinematografie se začíná psát již v době carského Ruska, postupně však kolísá mezi vzestupy a pády v důsledku politických změn, které sahají až do devadesátých let, kdy došlo k rozpadu Sovětského svazu. Vývoj ruského, respektive sovětského filmu, prošel mnoha fázemi, avšak v této kapitole se budeme věnovat rozvoji ruské kinematografie až od 60. let, kdy se začíná herecky prosazovat Nikita Michalkov.

2.1 Před rozpadem SSSR

Po smrti Stalina roku 1953 se dostal k moci nový sovětský vůdce Nikita Chruščov, který výrazně kritizoval svého předchůdce. Byla zmírněna cenzura a ruský film začínal pomalu vzkvétat.¹ K rozvoji kinematografie přispěl i režisér Sergej Jutkevič, který natočil jeden z prvních celovečerních barevných filmů. Jeho drama *Othello* (*Отелло*, 1955) vzniklo podle předlohy jedné z největších tragédií Williama Shakespeara.²

Ačkoli v Sovětském svazu přetrvával totalitní režim, sovětským umělcům se dostávalo mnohem více prostoru a svobody pro jejich tvůrčí schopnosti, čemuž předtím bránil stalinistický režim. Svě oblibě se opět těšily komedie a muzikály a tvořit začínali i režiséři z mladší generace, většinou čerství absolventi moskevské filmové akademie VGIK (Všesvazový státní institut kinematografie).³ Významným mladým režisérem se stal Andrej Tarkovskij, který debutoval roku 1962 celovečerním snímkem *Ivanovo dětství* (*Иваново детство*).⁴

V šedesátých letech se začíná herecky uplatňovat i Nikita Michalkov, později rovněž absolvent filmové akademie, jenž se po ukončení studií a návratu z armády začíná věnovat i režii. Co se týče hereckých výkonů, už od mládí se na plátně objevuje Michalkov jako představitel menších i větších rolí. Prezентuje se například jako podnikatel aristokratického původu, ředitel autoservisu či šarmantní vědec.⁵

---

¹ BORDWELL, David; THOMPSON, Kristin. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Praha: AMU, 2007, s. 408-409.

² KUPŠČ, Jarek. *Malé dějiny filmu: ilustrovaný průvodce světovou kinematografií od počátků po současnost*. Praha: Cinemax, 1999, s. 127.

³ BORDWELL, David; THOMPSON, Kristin. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Praha: AMU, 2007, s. 409.

⁴ KUPŠČ, Jarek. *Malé dějiny filmu: ilustrovaný průvodce světovou kinematografií od počátků po současnost*. Praha: Cinemax, 1999, s. 176.

⁵ KOPANĚVOVÁ, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 14.

V nově vznikajících snímcích se stále projevovala důvěra ve společenskú autoritu, což je charakteristickým prvkem jednoho z nejznámějších sovětských filmů s názvem *Jeřábi táhnou* (*Летят журавли*, 1957) režiséra Michaila Kalatozova.⁶ Přes veškeré snahy ruských umělců se jednalo o ne příliš plodné období a kvalitní snímky vznikaly ojediněle. Za zmínku ovšem stojí i osmihodinové válečné drama Sergeje Bondarčuka *Vojna a mír* (*Война и мир*, 1967).

V roce 1964 byl Chruščov donucen k rezignaci a do popředí se dostal Leonid Brežněv. S jeho nástupem došlo ke zpřísnění dohledu nad kulturou a byly zastaveny i některé reformy zavedené Chruščovem. Nevyhovující filmy byly přetočeny nebo zakázány, což se dotklo i staršího bratra Nikity Michalkova Andreje Končalovského, jehož snímek *Asino štěstí* (*Асино счастье*, 1966) byl stažen.⁷ Cenou Oscar však bylo oceněno romantické komediální drama *Moskva slzám nevěří* (*Москва слезам не верит*, 1979) režiséra Meňšova, které poukazuje na relativní nárůst životní úrovně během Brežněvovy vlády.⁸

2.2 Po rozpadu SSSR

Konec osmdesátých let se nesl v duchu reformy a socialismus se začínal pomalu hroutit. Padla berlínská zeď a byla značně uvolněna cenzura. Gorbačovova glasnost měla sloužit jako prostředek k nápravě omylů minulosti a byla to právě glasnost, která dala filmařům nevídanou svobodu a volnost.⁹ Charakteristickým snímkem kinematografie z období glasnosti se stalo romantické drama *Malá Věra* (*Маленькая Вера*, 1988) režiséra Vasilije Pičula, které nejlépe vystihuje společenskú změny Gorbačovovy perestrojky.¹⁰ O obnovu sovětské kinematografie se výrazně zasloužil i režisér Elem Klimov, jehož válečné drama *Jdi a dívej se* (*Иду и смотрю*, 1985) je jedním z nejpůsobivějších filmů této doby.¹¹

---

⁶ KORDA, Jakub; KŘIPAC, Jan. *Dějiny světového filmu: kinematografie po 2. světové válce : (střední a východní Evropa, Balkán, Německo, Střední a Dálný východ)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 10.

⁷ BORDWELL, David; THOMPSON, Kristin. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Praha: AMU, 2007, s. 474.

⁸ BERGAN, Ronald. *Film: [historie, žánry, světový film, režiséři od A do Z, 100 nejlepších filmů]*. Praha: Sloart, 2008, s. 197.

⁹ BORDWELL, David; THOMPSON, Kristin. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Praha: AMU, 2007, s.654.

¹⁰ KUPŠĆ, Jarek. *Malé dějiny filmu: ilustrovaný průvodce světovou kinematografií od počátků po současnost*. Praha: Cinemax, 1999, s. 328

¹¹ Tamtéž, s. 328

Jisté změny můžeme sledovat také v tvorbě Michalkova, u něhož se v osmdesátých letech začínají objevovat sklony k sociální a občanské angažovanosti.¹² Jeho snímky *Příbuzenstvo* a *Beze svědků* se řadí mezi tituly, jejichž klíčovým znakem jsou mezilidské vztahy, které naznačují blížící se společenskou krizi. V této době rovněž Michalkov založil svou produkční společnost TriTe, v níž dodnes produkuje nejen svou vlastní práci.

Vzhledem k tomu, že filmovou činnost neřídila žádná legislativa, začalo se rozšiřovat videopiráctví, navíc filmařské technologie byly zastaralé, a tak docházelo ke stále menší produkci.¹³ Navzdory tomu však byla poslední léta sovětské kinematografie poměrně kvalitní. Za zmínku jistě stojí drama *Labutí jezero – zóna* (*Лебединое озеро. Зона*) z roku 1990 Jurije Iljenka či *Taxi Blues* (*Такси-блюз*) Pavla Lungina.¹⁴

Poté co se v srpnu roku 1991 pokusila skupina funkcionářů o státní převrat proti Gorbačovovi, se postupně k moci dostává Boris Jelcin a odstavuje tak Gorbačova od vlády. Pro umělce znamená rozpad Sovětského svazu značné uvolnění a svobodu. Rozpadem SSSR přestávají filmy užívat přívlastek sovětský a začíná se psát nová kapitola ruské kinematografie.

Následovala fáze, ve které spousta ruských režisérů imitovala americké akční snímky. I přes všechna očekávání znamenal rozpad Sovětského svazu obrovský kolaps pro ekonomiku, což se dotklo i filmového průmyslu, jenž se nacházel v krizi. Nicméně rozpad Sovětského svazu dal možnost pro budování vlastní charakteristické kinematografie.¹⁵ V nově natáčených snímcích překvapují především příběhy, ukazující ruskýma očima přechod od komunismu k nově uspořádané společnosti. O zobrazení této transformace se jako jeden z prvních režisérů pokusil Andrej Končalovskij komedií *Slepička Rjaba* (*Курочка Ряба*, 1994).¹⁶

V roce 2000 byl Jelcin nahrazen Vladimírem Putinem, s nímž má Michalkov velmi vřelý vztah. Počátek 21. století se nesl ve znamení opětovného rozvoje ruského filmu. O tento rozkvět se však nezasloužili klasici jako je právě Michalkov, ale spíše

---

¹² KOPANĚVOVÁ, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 13.

¹³ BORDWELL, David; THOMPSON, Kristin. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Praha: AMU, 2007, s.655.

¹⁴ Tamtéž, s. 655.

¹⁵ BERGAN, Ronald. *Film: [historie, žánry, světový film, režiséři od A do Z, 100 nejlepších filmů]*. Praha: Slovart, 2008, s. 197.

¹⁶ PŁAŻEWSKI, Jerzy. *Dějiny filmu 1895-2005*. Praha: Academia, 2009, s. 717.

režiséři velkofilmů jako například Pavel Lungin, jehož drama *Ostrov* (*Остров*, 2006) je jedním z nejúspěšnějších režisérských počinů posledních let.¹⁷

---

¹⁷ NOVÁČEK, Ondřej. Ruská kinematografie hlásí vzestup. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, c1996-2017 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1451617-ruska-kinematografie-hlasi-vzestup>

3 Biografie Nikity Michalkova

Nikita Sergejevič Michalkov je dnes umělcem, jehož tvorba ho proslavila nejen v Rusku, ale i za hranicemi rodné vlasti. Narodil se 21. října 1945 v Moskvě do umělecké rodiny. Jeho otec Sergej Vladimirovič Michalkov byl známý ruský dramatik a spisovatel, především autor děl pro děti. Proslavil se však také jako autor slov hymny Sovětského svazu a nynější hymny Ruské federace. Oba jeho synové, Nikita Michalkov a Andrej Končalovskij, jsou známými filmovými režiséry. Jejich matka Natalie Končalovská byla básničkou a překladatelkou, dědeček Petr Končalovskij malířem.¹⁸ Výrazné umělecké nadání celé rodiny se stalo výbornou základnou pro Michalkova, který se již od mládí věnuje filmu nejen jako režisér, ale proslavil se taktéž jako herec.

3.1 Herecké začátky

Michalkov nebyl zrovna dobrým studentem, nedařilo se mu v matematice, chemii a fyzice, záchranou se pro něj stalo studium herecké konzervatoře.¹⁹ Po přestupu z konzervatoře studoval v letech 1963-1966 Ščukinovu hereckou školu Vachtangovského divadla.²⁰ Nicméně kvůli opakovanému ignorování zákazu natáčení, který platil pro studenty, byl ze školy vyloučen.²¹ V roce 1971 absolvoval režii na moskevském filmovém institutu VGIK u Michaila Romma, významného sovětského režiséra a pedagoga, u kterého studoval také jeho bratr či Andrej Tarkovskij.²² Po absolvování institutu se Michalkov nečekaně rozhodl odejít do armády, avšak brzy po demobilizaci se vrátil zpět k filmu.²³

Již od svých čtrnácti let se Michalkov věnoval divadlu a roku 1959 se poprvé představil i jako herec ve snímku *Paprsek ve tmě (Солнце светит всем)*.²⁴ Následovaly role v *Tuči nad Borskem (Тучи над Борском, 1960)* a *Priključenija*

¹⁸ BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988, s. 302.

¹⁹ КОПАНЁВОВА, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 5

²⁰ Tamtéž, s. 5.

²¹ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Биография [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/biography/>

²² KORDA, Jakub; KŘIPÁČ, Jan. *Dějiny světového filmu: kinematografie po 2. světové válce : (střední a východní Evropa, Balkán, Německo, Střední a Dálný východ)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 12.

²³ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Биография [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/biography/>

²⁴ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Фильмография: Актер [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/filmography/acter/>

*Kroša (Приключения Кроша, 1961).*²⁵ Výrazné nadání začínajícího herce se však více projevilo až v následující roli mladíka v komedii *Chodím po Moskvě (Я шагаю по Москве, 1963).*²⁶

Po tomto úspěchu rostla řada nabídek filmových a divadelních rolí, vzpomeňme třeba drama *Sibiriáda (Сибиряда, 1979)* Andreje Končalovského či roli v *Kruté romanci (Жестокый романс, 1984)* Eldara Rjzanova. Poté se Michalkov začíná představovat zejména ve svých vlastních filmech. Ztvárnil například postavu cara v *Lazebníku sibiřském* či jednoho z porotců v dramatu *Dvanáct*, avšak výraznější roli sehrál především v trilogii *Unaveni sluncem*.

3.2 Vzestup režiséra

Kariéra Nikity Michalkova coby režiséra se začíná psát roku 1970, kdy debutoval krátkometrážním snímkem *Klidný den na konci války (Спокойный день в конце войны)*, který vytvořil jako svou diplomovou práci.²⁷ Mezinárodní ohlas si však získaly až filmy *Svůj mezi cizími (Свой среди чужих, чужой среди своих, 1974)* a *Otrokyně lásky (Раба любви, 1976)*, které diváky zaujaly především díky přesnému citění žánrových specifik, a díky nimž došlo k odhalení skutečného talentu tohoto mladého režiséra.²⁸

Následovalo drama *Nedokončená skladba (Неоконченная пьеса для механического пианино, 1977)*, které pro Michalkova znamenalo plný úspěch a uznání kritiky, čehož dosáhl přesnou a citlivou interpretací Čechovovy prvotiny Platonov.²⁹ Michalkov se i nadále držel klasiky a vytvořil dvoudílnou adaptaci Gončarovova románu *Oblotov (Несколько дней из жизни И. И. Обломова, 1979)*. V průběhu natáčení tohoto snímku dokázal mezi zimními a letními přestávkami vytvořit další dílo *Pět večerů (Пять вечеров, 1979)*, tentokrát podle starší divadelní hry Alexandra Volodina.³⁰

Doposud se Michalkov při své práci obracel spíše k minulosti, k současnosti se tento režisér obrátil až v roce 1981 ve filmu *Příbuzenstvo (Родня)*, jenž je příběhem o rodinných vztazích a osudech žen tří generací. Dalším dílem režiséra

²⁵ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Биография [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/biography/>

²⁶ BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988, s. 301.

²⁷ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Биография [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/biography/>

²⁸ KOPANĚVOVÁ, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 3.

²⁹ BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988, s. 301.

³⁰ Tamtéž, s. 301.

z osmdesátých let je drama *Beze svědků* (*Без свидетелей*, 1983). Stejně jako v předchozím snímku můžeme u Michalkova pozorovat jistou změnu a příklon k mezilidským vztahům.

Pro *Oči černé* (*Очи чёрные*) z roku 1987 se Michalkov opět nechal inspirovat A. P. Čechovem, tentokrát jeho povídkou *Dáma s psíčkem*.³¹ Roku 1990 natočil komedii *Avtostop* (*Автостоп*), avšak výraznějších úspěchů a ocenění se mu podařilo dosáhnout až se snímky, které následovaly.

3.3 Všestranný tvůrce

Nikita Michalkov není pouze hercem a režisérem, nýbrž má na svém kontě i řadu filmů, jichž byl producentem. Bohaté zkušenosti v koprodukčních praktikách mu dopomohly k tomu, aby v osmdesátých letech založil svou vlastní produkční společnost TriTe, jejíž název je odvozen od tří ruských slov: Творчество, Товарищество, Труд.³² V této společnosti nejčastěji produkoval své vlastní filmy jako je například dokumentární snímek *Anna od 6 do 18* (*Анна от 6 до 18*, 1994), drama *Dvanáct* (*Двенадцать*, 2007) či *Úžeh* (*Солнечный удар*, 2014), nicméně zasloužil se také o produkci snímků dalších významných ruských režisérů.³³ Produkoval drama *Puberta* (*Нежный возраст*, 2000) Sergeje Solovjova, historické drama Vladimira Chotiněnka *1612: Kronika smutných časů* (*1612. Хроники смутного времени*, 2007), životopisné drama *Legenda 17* (*Легенда №17*, 2013) Nikolaje Lebeděva či jeho další snímek *Ekipaž* (*Экипаж*) z roku 2016.³⁴

O filmařské zručnosti Nikity Michalkova zřejmě není pochyb. Již v roce 1978 tento umělec obdržel Cenu leninského komsomolu a roku 1984 byl oceněn titulem národního umělce RSFSR.³⁵ V roce 1992 se stal členem Ruského fondu kultury, jemuž rok nato začal předsedat. Poté se v roce 1998 stal předsedou Svazu filmových tvůrců a stál také v čele Mezinárodního filmového festivalu v Moskvě.³⁶ V roce 2010

---

³¹ КОПАНЁВОВА, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 22.

³² *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: О компании*. [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://trite.ru/company/about/>

³³ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Продюсер*. [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/filmography/producer/>

³⁴ Тамtéž.

³⁵ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Биография* [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/biography/>

³⁶ Тамtéž.

obdržel na filmovém festivalu v Karlových Varech Křišťálový glóbus za celoživotní přínos kinematografii.³⁷

Přes všechna tato ocenění je Michalkov v posledních letech vnímán poměrně rozporuplně. Sám se považuje za velkého patriota, jenž se vždy hodlá postavit proti úpadku své země a kultury. Projevuje náklonnost všem předchozím imperátorům a carům, kteří se v průběhu historie vystřídali v čele Ruska. V současnosti je však známý především pro své sympatie k nynějšímu prezidentu Ruské federace Vladimirovi Putinovi, za což bývá často kritizován. Jakožto člen oscarového výboru a aktivní kulturní činitel, byl rovněž odsouzen některými filmaři kvůli vlastní nominaci na Oscara. Nejednou také vystoupil proti politice USA a Západu. Ostatně jeho smýšlení výstižně shrnul jeho bratr Andrej Končalovskij: *"We represent two different trends in Russian development of the last several centuries. I am a Westerner and more cosmopolitan, and Nikita is a nationalist, more a slavophile. I am more rational; he is very emotional, and that makes him impassioned and intolerant, as real Russians are."*³⁸

---

³⁷ Mezinárodní filmový festival Karlovy Vary. *Historie festivalu*. [online]. ©2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.kviff.com/en/history/2010>

³⁸ STANLEY, Alessandra. Surviving and disturbing in Moscow. *The New York Times* [online]. 1995-03-21 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/03/21/movies/surviving-and-disturbing-in-moscow.html>

4 Celovečerní filmy

4.1 Urga

Urga (Урга. Территория любви) je drama z roku 1991. Kvůli jeho natočení odcestoval režisér do atraktivní mongolské pastviny, aby důkladně zachytil travnatá prostranství stepi.³⁹ Příroda nejenže dotváří celkový obraz snímku, ale Michalkov se snaží poukázat především na soužití člověka s přírodou, což tvoří důležitou součást příběhu. Název *Urga* je odvozen od dlouhého bidla se smyčkou, který slouží k chytání dobytka. Samotný film je příběhem o lásce a emocích. Pocity jako je strach ze všeho nového a náklonnost k tradicím, režisér vložil do hlavního hrdiny Gomba, člověka, který má hluboký vztah ke své zemi, rodině a typickému způsobu života mongolského lidu.

V době natáčení si byl Michalkov vědom zrychlujícího se tempa doby, kterou výrazně ovlivnily i politické změny devadesátých let. Hlavním poselstvím režiséra je snaha o zachycení technického pokroku, jenž ovlivňuje životy všech lidí. Michalkov se na tento pokrok snaží poukázat prostřednictvím střetu dvou kultur. Na jedné straně stojí mongolský pastevec, žijící v rozsáhlé stepi ve skromném příbytku, který ctí tradice a zvyky a život bez moderních technologií je pro něj idylický. Na druhé straně se nachází člověk opačných hodnot, ruský řidič nákladního vozu Sergej, žijící ve městě, který je zmítán úzkostmi. Trápí ho, že není schopen zajistit dostatek pohodlí pro svou rodinu, od které je odloučen. Michalkov představuje Sergeje jako člověka, jenž hledá své vlastní kořeny a vzpomíná na svou domovinu.

Právě tyto vnitřní rozpory hlavních hrdinů jsou klíčovými znaky celého příběhu. Ačkoli je Gombo věrný tradicím a snaží se nepodléhat současným vlivům, z lásky ke své ženě mírně ustoupí. Sergej naopak reprezentuje hrdinu, jehož lze charakterizovat jako člověka, kterému mongolské zvyky přijdou barbarské, navzdory tomu však obdivuje skromný a láskyplný život této mongolské rodiny. Režisér snímek natočil tak, že se tyto dvě rozdílné kultury nacházejí v jisté harmonii a nakonec se ze dvou naprosto odlišných lidí stávají přátelé.

Samotný příběh začíná nešťastnou náhodou, když Sergej sjede se svým vozem do řeky. Setkává se s Gombem a je přizván k večeři, přičemž si v jurtě všimá plakátu akčního hrdiny. Právě tento plakát je jedním z mála znaků současných trendů, jež můžeme u rodiny zahlédnout. Gombo velice touží po čtvrtém dítěti, avšak

---

³⁹ BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988, s. 327.

to si nemohou dovolit, a tak má jeho žena strach z otěhotnění. Svého muže označuje za primitiva, načež se on vydává do města, aby pořídil televizi a prezervativy. Tento moment je stěžejní, jelikož v režisérově tvorbě se vždy nachází hrdina, který stojí na rozcestí a zvažuje, zda se vydat směrem, jímž ho vede svědomí, či směrem, jenž by byl prospěšný pro jeho osobní rozvoj.⁴⁰

Navzdory tomu, že Gombo odmítá vše nové a snaží se dodržovat kmenové zákony, vydává se do města, jímž je fascinován. Na zpáteční cestě usíná na poli a sní. Zdá se mu o Čingischánově armádě, jejíž vůdce ho kritizuje za koupi televize a nabádá ho k návratu ke svému předchozímu životu bez moderních vymožeností.

V závěru dochází ke kompromisu mezi Gombem a jeho ženou, on částečně přijímá současnou dobu, avšak stále touží i po čtvrtém dítěti. Závěrečná scéna ukazuje, že se Gombo dočkal. Nicméně dobové změny jsou nevyhnutelné a na místě, kde vyrůstaly jeho děti, teď stojí továrna. Michalkov tímto příběhem přibližuje prostý život mongolských rodin, které dodnes žijí mimo civilizaci. Ačkoli s postupem času čelí jistým změnám, zůstávají věrné svým zvykům a kmenovým tradicím.

Přestože se jedná o dějově nenáročný snímek bez výraznějšího konfliktu, zachycující příběhy obyčejných lidí, objevují se zde hluboké myšlenky o sounáležitosti, oddanosti ke svému národu a lidské morálce. Příběh je navíc doprovázen dlouhými záběry na step, měsíc a krajinu, doplněnými poklidnou hudbou, která podtrhuje atmosféru každé scény. Právě tyto dlouhé záběry na neměnicí se krajinu jsou spolu s hudebním cítěním typickým znakem režisérovy tvorby.

Za toto drama obdržel Michalkov v roce 1991 cenu Zlatého lva a byl nominován na cenu Oscar pro neanglicky mluvený film, kterou však nezískal.⁴¹ V dalším roce obdržel Velkou cenu na filmovém festivalu Kinotavr a prestižní filmovou cenu Nika pro nejlepšího režiséra.⁴² V roce 1993 vyhrál také Cenu Felix (nyní pod názvem Evropská filmová cena).⁴³

---

⁴⁰ КОПАНЁВОВА, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 25.

⁴¹ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Урга. *Территория любви*. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/102/>

⁴² Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Урга. *Территория любви*. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/102/>

⁴³ *European Film Academy. European Film Awards*. [online]. Germany: EFA Productions gGmbH. [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: http://www.europeanfilmawards.eu/en_EN/archive/19933

4.2 Unavení sluncem

Snímek *Unavení sluncem* (*Утомлённые солнцем*, 1994) přinesl režisérovi dosud nejvýraznější mezinárodní úspěch. Později byla natočena podstatně méně úspěšná pokračování *Unavení sluncem 2: Odpor* (*Утомлённые солнцем 2: Предстояние*, 2010) a *Unavení sluncem 2: Citadela* (*Утомлённые солнцем 2: Цитадель*, 2011).

Unavení sluncem vypráví příběh odehrávající se roku 1936. V hlavní roli se zde objevuje Nikita Michalkov jako divizní velitel Sergej Kotov, který tráví zasloužený odpočinkový den se svou rodinou v letním sídle. Po boku Michalkova se objevuje i jeho mladší dcera Naděžda Michalkova v roli Nadi, dcery velitele Kotova, jejíž herecký výkon je výrazným prvkem celého příběhu. Právě tento vztah otce a dcery je tak realistický, že člověk téměř přestává vnímat historické pozadí snímku. Jednoho z hlavních hrdinů ztvárnil také Oleg Meššikov, jehož spolupráce s režisérem pokračovala i v následujících letech.

Příběh začíná rodinnou idylou na venkovské dače. Zlomovým okamžikem se stává příjezd Míti, který je pracovníkem NKVD a kdysi usiloval o současnou ženu Kotova, nicméně beze slov zmizel. Marusja netuší, že právě její muž donutil Mítu odejít do služby tajné policie, pro niž stále pracuje, a na daču přijel s rozkazem odvézt Kotova. Při smluveném odjezdu je jejich automobil zablokován nákladním vozem a Mítovi spolupracovníci se vrhají na Kotova, bijí ho a nakonec spoutají. V závěrečných titulcích se dozvídáme, že se Kotov přiznal a následně byl popraven, jeho žena Marusja byla odsouzena k vězení a zemřela v gulagu a dcera Naďa se dožila rehabilitace v roce 1956.

Michalkov si pro tento snímek vybral období 30. let, jež byla ve znamení velkých čistek v sovětské armádě. Pokouší se objektivně zobrazit režim trestající jak své odpůrce, tak i věrné stoupence. Generál Kotov představuje oddaného spolupracovníka J. V. Stalina a spoléhá na to, že je chráněn. Nicméně i on se nakonec stává obětí těchto čistek. Tímto Michalkov poukazuje na charakter přívrženců režimu, kteří věří v autority a slouží jim, zároveň odkazuje i na kruté praktiky systému.

Celý příběh se odehrává během letního dne, jenž je plný bezstarostných činností a uvolněné atmosféry, což koresponduje s úmyslem režiséra. Snažil se zobrazit příběh obyčejných lidí, kteří se pokouší žít své každodenní životy, aniž by se nechali ovlivňovat nepříznivou situací v zemi. Sám Michalkov komentuje svůj záměr

slovy: „Bylo to hrozné a byl to teror. Ale život šel dál. Lidé tancovali, milovali, chodili na výlety. Stejně jako dnes.“⁴⁴

Vpády socialismu do lidských životů jsou zobrazeny prostřednictvím létajícího balónu s portrétem Stalina, symbolizujícího jeho všudypřítomnost, či pionýrským oddílem oslavujícím jeho osobu. Tyto na první pohled nepatrné vpády nejlépe charakterizují atmosféru třicátých let. Režisér znázorňuje společnost, která se nachází pod neustálým dohledem Stalina a jeho spolupracovníků, před nímž se nelze ukrýt.

Příběh graduje až v závěru, kdy se Mít'a konečně dočkává zúčtování s minulostí, které se stává pro dosud šťastnou rodinu tragédií. Sympatický Mít'a, jenž vystupuje jako hodný strýček a rodinný přítel, po celou dobu ovlivňuje životy všech členů rodiny, aniž by někdo z nich znal pravý důvod jeho příjezdu. Mít'ův návrat vyvolává u hlavních hrdinů rozpačité reakce. Zatímco se Kotov domnívá, že se přijel mstít, Marusja vzpomíná na perné časy, které prožívala po jeho odchodu, kdy se dokonce pokusila o sebevraždu.

Michalkov v tomto příběhu zachytil běžné lidské radosti a téměř idylický rodinný život a zároveň přímo vykreslil těžkosti 30. let na vztahu Kotova a Míti, mezi nimiž panuje nejistota a obavy z probíhajících čistek. Úzkost a tíha prošlých událostí nakonec přimějí vnitřně rozpolceného Mít'u, který se pod tlakem režimu proměňuje ve zrádce, k pokusu o sebevraždu. Naproti tomu Kotov, velký obdivovatel Stalina, přichází o veškeré jistoty i rodinu a je poslán na smrt. Osudy těchto hlavních hrdinů ztělesňují pocity strachu a znepokojení, které korespondují s náladou tohoto období.

Režisér se snažil divákům, především mladšímu pokolení, přiblížit atmosféru doby. Podle něj jsou takové snímky důležité, jelikož spousta mladých lidí si nedokáže představit, čím stalinismus byl.⁴⁵ Nicméně bez ohledu na krutost či nespravedlnost tohoto režimu, je důležité vnímat toto období jako součást ruské historie.

V době vzniku tohoto snímku bylo ojedinělé, že by si ruská kinematografie získala pozornost i v Americe, ovšem Nikita Michalkov to svým dramatem *Unaveni*

---

⁴⁴ PROCHÁZKA, Miro. Nikita Michalkov: Na kolenou jsou si všichni rovni. *Divadelní noviny* [online]. 2008-06-05 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=16749>

⁴⁵ PROCHÁZKA, Miro. Nikita Michalkov: Na kolenou jsou si všichni rovni. *Divadelní noviny* [online]. 2008-06-05 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=16749>

sluncem dokázal. Natočil jej ve francouzské koprodukcii, což zajistilo silnou podporu u médií a zájem veřejnosti. V roce 1994 byl tento režisérův počin oceněn Velkou cenou na filmovém festivalu v Cannes, nicméně nejhodnotnějším oceněním se v následujícím roce stala cena Oscar za nejlepší cizojazyčný film.⁴⁶ Nikita Michalkov se tak stal jedním ze tří ruských režisérů, kterým se podařilo získat tuto cenu. Dalším vítězem se roku 1969 stal Sergej Bondarčuk s dramatem *Vojna a mír* (*Война и мир*) a v roce 1981 byl oceněn také Vladimir Meňšov za snímek *Moskva slzám nevěří* (*Москва слезам не верит*).

4.3 Lazebník sibiřský

Lazebník sibiřský (*Сибирский цирюльник*, 1999) patří k největším projektům režiséra a zároveň se v době vzniku tohoto filmu jednalo o nejdražší produkci v historii postsovětské kinematografie.⁴⁷ Premiéra se odehrála ve Sjezdovém paláci moskevského Kremlu a stala se jednou z nejsledovanějších kulturních událostí.⁴⁸ Při této příležitosti bylo vůbec poprvé kvůli filmu vypnuto osvětlení červených hvězd na kremelských věžích.⁴⁹

Režisér se vrací až do doby 80. let 19. století, kdy byl u moci imperátor Alexandr III., jehož ztvárnil sám Michalkov. Snímek je rozdělen do dvou linií. Vedlejší linie se odehrává v roce 1905 ve výcvikovém táboře americké armády, kde se jeden z kadetů zastává skladatele W. A. Mozarta, za což také díky své neústupnosti čelí šikaně ze strany seržanta.

Druhá, hlavní dějová linie, se odehrává v roce 1885 a je retrospektivně vyprávěna matkou kadeta Jane Callahanovou, která chce svému synovi odhalit dlouho skrývané tajemství o jeho otci. Jane se před dvaceti lety nechala najmout a vydala se do Ruska, aby předstírala dceru inženýra Douglase McCrackena, jenž se snažil získat finanční prostředky pro svůj parní stroj určený ke kácení sibiřských lesů nazvaný Lazebník sibiřský. Již cestou do Moskvy se Jane setkává s kadetem Andrejem Tolstým a zamilují se do sebe. Jane však okouzlí rovněž generála Radlova,

---

⁴⁶ The 67th Academy Awards. *The Academy of Motion Picture Arts and Sciences* [online]. ©2015 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://www.oscars.org/oscars/ceremonies/1995>

⁴⁷ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Сибирский цирюльник* [online]. Moskva: Michalkov, 2004 [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/98/>

⁴⁸ *Lazebník sibiřský. Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, c1996-2017 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1028079478-lazebnik-sibirsky/20138143147/>

⁴⁹ GORDON, Michael, R. In *Filmmaker's Ideal Russia, a Presidential Role?* *The New York Times* [online]. 1999-02-21 [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1999/02/21/world/in-filmmaker-s-ideal-russia-a-presidential-role.html>

kterého Andrej napadne a je odsouzen k nuceným pracím a vyhnanství na Sibiři. I přes snahy Jane dostat se zpět k Andrejovi, se tyto dva nikdy více nesetkají.

Režisér diváka zavádí do dob carského Ruska a zobrazuje čest a loajálnost mladých mužů, kteří oddaně slouží caru a vlasti. Andrej, jehož opět ztvárnil Oleg Meňšikov, nese typické vlastenecké rysy, které jsou charakteristické také pro samotného Michalkova, jenž se netají svou láskou ke všem carům, vládnoucím v ruské historii.⁵⁰ Příběh je doprovázen nostalgickými vzpomínkami na carské Rusko, objevuje se zde tradiční oslava masopustu zakončená ohňostrojem, slavnostní bál vojenské akademie či záběry na krutou a zároveň krásnou Sibiř, čímž se režisér snaží postihnout atmosféru již dávno uplynulé epochy.

Michalkov zobrazil svou zemi jako místo s bohatými tradicemi. Zároveň však v divákovi vyvolává dojem, že chtěl poukázat pouze na pozitivní stránky své domoviny. Můžeme sledovat například pokus o atentát na Rudém náměstí, nicméně nejsou zřejmé důvody pro jeho spáchání, příběh taktéž postrádá nejnižší vrstvu obyvatelstva, ústřední postavy jsou většinou vysoce postavení lidé či lidé střední vrstvy.

Klíčovým motivem se stává milostný příběh, jehož zápletku režisér skryl do humorných scén odehrávajících se na pozadí zobrazených ruských reálií, jež jsou doprovázeny pro něj typickými dlouhými záběry. Jeho cílem bylo představit divákovi historii a mentalitu ruského člověka, pro něhož je charakteristický patriotismus a silné přátelské pouto. Režisér tyto vlastnosti přenesl do hlavního hrdiny Andreje.

Na tomto příběhu můžeme, stejně jako ve snímku *Urga*, sledovat střet dvou odlišných kultur a vnitřní rozpolcenost hlavních postav. Jane působí jako velice vyspělá sebevědomá žena, která svými ženskými zbraněmi dokáže okouzlit téměř každého muže, avšak její život je plný lží a přetvářky. Vše se však změní, když se zamiluje. Protikladem Jane je čestný Andrej, pro něž je hrdost a důstojnost vším. V závěru snímku se dozvídáme, že kadet nacházející se ve výcvikovém táboře, je synem Andreje, po němž pravděpodobně zdědil onu hrdost a čest. Přestože se mladý kadet se svým otcem nikdy nesetkal, režisér mu připsal podobné vlastnosti charakteristické nejen pro Andreje, ale i pro něho samotného.

---

⁵⁰ PROCHÁZKA, Miro. Nikita Michalkov: Na kolenou jsou si všichni rovni. *Divadelní noviny* [online]. 2008-06-05 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=16749>

Michalkov natočil *Lazebníka sibiřského* jako velkofilm, jenž měl oslovit diváky po celém světě. Zaujmout se snažil především nadčasovým popisem carského Ruska a oslavou carismu, ale také zobrazením charakteru ruského národa. Převážná část dialogů je v anglickém jazyce, za což byl režisér nařčen některými kritiky pro přílišnou snahu o získání dalšího Oscara.⁵¹ Třebaže byly ambice Michalkova vysoké, *Lazebník sibiřský* žádné výraznější ocenění nezískal.

4.4 Dvanáct

Michalkov vytvořil drama *Dvanáct* (*Двенадцать*) v roce 2007 jako remake amerického filmu *Dvanáct rozhněvaných mužů* (*12 разгневанных мужчин*, 1957) režiséra Sidneyho Lumeta.⁵² Námětem pro tento příběh se stala stejnojmenná hra Reginalda Rose z roku 1954.⁵³

Zatímco v Lumetově verzi porotci rozhodují o vině či nevině hispánského chlapce podezřelého z vraždy otce, u Michalkova se obviněným stává čečenský mladík, jenž údajně zabil svého otčima. V případě jednomyslné shody porotců hrozí Umarovi doživotní trest odnětí svobody.

Příběh se odehrává z důvodu rekonstrukce soudní budovy ve školní tělocvičně, kam se odebírá dvanáct porotců, aby rozhodli o osudu obžalovaného. Všichni porotci předpokládají, že hlasování nebude mít dlouhého trvání, a tak se snaží zabavit rozhovory o tématech, která s případem nesouvisejí. Poté si volí předsedu, jehož ztvárnil Nikita Michalkov, a tajně hlasují. Ačkoli se vina za spáchaný čin jeví jako jednoznačná, výsledek většinu porotců pobouří, jelikož jeden z nich hlasuje pro Umarovu nevinu. Po předložení vražedné zbraně a vyslechnutí životního příběhu jednoho z porotců, se postupně přidávají i další členové poroty. Zatímco v originální verzi se pravého vraha nepodaří vypátrat, u Michalkova příběh vyústí v prokázání nevinu obžalovaného a porotci dokonce odhalí i skutečného vraha.

Režisér hlavní dějovou linii prokládá sekvencemi, které zobrazují útržky z ne příliš šťastného dětství čečenského chlapce, či výjevy z válečného Čečenska. Podle

⁵¹ MOSTÝN, Milan. "Lazebník" a ruská duše. *Hospodářské noviny* [online]. Praha: Economia a.s., 1999-02-26 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-826498-lazebnik-a-ruska-duse>

⁵² *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: 12.* [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/124/>

⁵³ JACOBSON, Aileen. One More Time, Clawing Their Way to a Verdict. A Review of 'Twelve Angry Men,' in Northport. *The New York Times* [online]. 2013-10-04 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2013/10/06/nyregion/a-review-of-twelve-angry-men-in-northport.html>

Michalkova bylo důležité zfilmovat tento příběh právě nyní, kdy mladí lidé o válce nic nevědí, což opět podtrhuje jeho snahu o přiblížení ruských dějin.⁵⁴

Ačkoli je tento režisérův počín označován jako remake, ve skutečnosti je jeho snímek zcela odlišný od originálu. V pojetí Michalkova zůstala zachována základní osa příběhu, nicméně obsah byl přenesen do současného Ruska. Mezi dvanácti porotci bychom mohli nalézt různé analogie s představiteli americké verze, avšak režisér prostřednictvím svých porotců poukazuje především na pošetilost zákonů, které jsou v původním znění pojímány mnohem vážněji. Michalkov se ve svém příběhu neopírá o soudní systém, ale spíše o víru a soucit. Právě lidská dobrosrdečnost může v tomto případě dopomoci ke změně a záchraně mladíkova života.

Divák je postupně seznamován se všemi porotci, jejichž životní příběhy jsou středem pozornosti mnohem více, než samotný případ. Každý porotce představuje určitý sociální typ, objevuje se zde například mediální magnát, chirurg či zaměstnanec pohřební služby. Prostřednictvím těchto dvanácti rozdílných porotců Michalkov usiluje o zobrazení nelehké sociální situace moderní ruské společnosti.

Režisér se tímto příběhem nesnaží poukázat pouze na současnou situaci Ruska, jeho záměrem je také vyobrazení bohaté historie země, vztahu Ruska a Čečenska, rozdílných ruských povah a morální rozpolcenosti člověka, což můžeme sledovat na životních příbězích jednotlivých porotců.

Cílem Michalkova bylo také zdůraznit důležitost svobody, jež se dotýká samotného příběhu. Představuje ji malý ptáček, který se objevuje na několika záběrech. Nakonec je osvobozen porotcem, jenž jako první hájil Umarovu nevinu. Před odletem se ptáček zastavuje u svaté ikony, která reprezentuje pravoslavnou víru. Jeho následný odlet symbolizuje propuštění čečenského mladíka z vězení, což dává režisér do spojitosti právě se svatou ikonou. Tímto se u diváka snaží vzbudit dojem, že za jeho osvobozením nestojí zákon, nýbrž lidská dobrotivost, kterou v člověku podněcuje víra.

Zřejmě nejvýraznějším prvkem, jenž odlišuje tento příběh od původního, je pojetí práva a zákonů. Zatímco v originální verzi hraje legislativa důležitou roli a jde především o relativitu spravedlnosti, u Michalkova se jedná spíše o lidskou

---

⁵⁴ PROCHÁZKA, Miro. Nikita Michalkov: Na kolenou jsou si všichni rovni. *Divadelní noviny* [online]. 2008-06-05 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=16749>

dobrosrdečnost. Právě milosrdenství je součástí hlavního poselství režiséra. Pomocí morálních dilemat, která nás nutí volit mezi dobrem a zlem, zobrazil různé lidské charaktery, měnící se s přibývajícimi argumenty. Po odhalení nitra každého z porotců sledujeme změny jejich názorů a emocí. Na začátku jsme u těchto hrdinů pozorovali antisemitistické a rasistické výjevy, nicméně v závěru se do popředí dostává soucit a spravedlnost, díky které dochází ke zvrácení původního rozhodnutí o osudu Umara.

Drama *Dvanáct* bylo nominováno na cenu Oscar za nejlepší zahraniční film a v roce 2007 si Nikita Michalkov za tento snímek odnesl cenu Zlatého lva na Mezinárodním filmovém festivalu v Benátkách.⁵⁵

4.5 Unavení sluncem 2: Odpor

V roce 2010, tedy šestnáct let poté, co Nikita Michalkov získal uznání diváků i kritiků oscarovým snímkem *Unavení sluncem*, se opět vrátil ke svým hrdinům a natočil pokračování úspěšného velkofilmu, tentokrát s názvem *Unavení sluncem 2: Odpor*, jenž byl divákům představen symbolicky v předvečer 65. výročí vítězství ve Velké vlastenecké válce.⁵⁶

Ačkoli měl režisér k dispozici mnohem vyšší rozpočet než při natáčení prvního dílu této trilogie, s výraznějším úspěchem se nesetkal. Namísto toho čelil poměrně negativním ohlasům nejen ze strany kritiků, ale i diváků po celém světě.

Zásadním problémem se jeví složitý příběh, jenž tvoří několik dějových linií. Vyprávění je navíc doprovázeno velkým množstvím postav, což ve výsledku může působit chaoticky. Nelogičnost návaznosti na první díl je zřejmá už v úvodu, kdy se objevuje již zemřelý generál Kotov, Mít'a, který se v předchozím dílu pokusil o sebevraždu, a nakonec i Nad'a, z níž se během pár let stala dospělá žena.

Režisér byl kritiky odsouzen zejména kvůli prosazování ortodoxního křesťanství, které zastává. Dalším neúspěchem se stalo i jeho úsilí o věcné zobrazení ruských dějin, za což byl kritizován především veterány, podle kterých nepravdivě vylíčil válku a boje na frontě.⁵⁷ Přes značnou kritiku a nesourodost celého příběhu

---

⁵⁵ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: 12*. [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/124/>

⁵⁶ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Биография* [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-05]. Dostupné z: <http://trite.ru/mikhalkov/biography/>

⁵⁷ HARDING, Luke. Nikita Mikhalkov's *Burnt by the Sun 2* becomes Russia's most expensive flop. *The Guardian* [online]. 2010-04-27 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2010/apr/27/nikita-mikhalkov-russia-war-film>

nelze režisérovi odepřít snahu o připomenutí těžkých dějinných událostí a soudobých problémů, jako je například bezbožnost, čehož dosáhl pomocí silných scén.

Ve snaze o zachycení osudů hlavních hrdinů, se režisér opakovaně vrací do let 1941 a 1943, přičemž zobrazuje i německý útok na Sovětský svaz a začátky bojů na východní frontě. Před samotným natáčením filmu Michalkov pečlivě zkoumal dokumenty, memoáry a dopisy vojáků z druhé světové války, aby dokázal pravdivě zprostředkovat její průběh divákům.⁵⁸

Hlavní postavou je opět Generál Kotov, jenž je vězněn v gulagu a šťastnou náhodou se při bombardování dostává na svobodu. Michalkov do této postavy opět vkládá pro něj typický patriotismus, což se projevuje na odchodu Kotova na frontu, kde hodlá bojovat za svou vlast i navzdory křivdě, kvůli níž byl odsouzen k smrti. Jeho dcera Nad'a se mezitím stává válečnou zdravotnicí a zachraňuje se z potápějící se lodi. Zároveň sledujeme i Mít'ovo pronásledování Kotova, jímž ho pověřil samotný Stalin.

Přes veškeré zdrcující momenty a válečné scény režisér dokázal vytvořit spoustu prostoru i pro lásku, která má mnoho podob. Lásku k vlasti představuje věrný Kotov a ostatní vojáci, odhodláni položit životy za svou zemi. Neutuchající lásku k otci chová Nad'a, jež stále věří v opětovné shledání s ním a nehodlá se ho za žádnou cenu zříci. Součástí příběhu je také láska k Bohu, typická nejen pro samotného režiséra, ale i pro velkou část ruského národa.

Michalkov svými filmy usiluje o vyvolání široké škály emocí, což dostatečně splnil i v tomto případě. Scéna, při které se Nad'a svléká před umírajícím vojákem, jenž nikdy neviděl obnaženou ženu, v člověku vyvolává soucit. Hrůzu vzbuzují válečné scény, odrážející krutost a absurditu války. Při záběru na hořící stodolu, v níž jsou upáleni obyvatelé vesnice, divák pocítuje bezmoc. Právě tyto momenty plné emocí jsou spolu s válečnými scénami zdařilým prvkem snímku.

Vzhledem k rozsáhlému ději, popisujícímu příběhy hlavních hrdinů, není zcela zřejmé režisérovo poselství. Nicméně stejně jako v předchozích filmech se Michalkov snažil realisticky zobrazit válku a její odraz na životech obyčejných lidí a přiblížit ji tak především mladším generacím, které tolik nevnímají historický vývoj země. Cílem režiséra tedy pravděpodobně bylo vytvořit obraz ničivé války a připojit k němu i osudy lidí, kteří ji prožívali. Do popředí se kromě války dostává

---

⁵⁸ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Новости.* [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://trite.ru/news/207/>

také nacionalismus, víra v autority a odhodlání bránit svou zemi, což jsou charakteristické znaky režisérový tvorby.

Snímek byl sice nominován na cenu Zlatá palma, udělovanou na Filmovém festivalu v Cannes, vítězným se však nestal.⁵⁹

4.6 Unaveni sluncem 2: Citadela

Závěrečný díl *Unaveni sluncem 2: Citadela* se mezi diváky dostal v roce 2011. V návaznosti na druhou část, jež se stala terčem kritiky, se ani nyní režisér většího ohlasu nedočkal. Zaujmout se ještě pokusil projektem, při kterém došlo k doplnění některých scén ze snímku *Odpor* i *Citadela*, které byly upraveny a odvysílány v podobě třinácti samostatných epizod, nicméně ani tento jeho počín nebyl diváky oceněn.⁶⁰

Vyvrcholením tohoto třetího dílu se Michalkov snažil objasnit osudy hlavních hrdinů, jejichž příběhy navazují na události, které jsme mohli sledovat v předchozí části. Zatímco druhý díl přinesl mnoho zvrátů a postava generála Kotova byla zastíněna příběhy dalších lidí, tento snímek nabízí spíše podívanou na osud tohoto hrdiny.

Režisér se opět vrací do roku 1943, do doby Velké vlastenecké války. Podtitul *Citadela* se pojí s nedobytnou německou pevností, jež se nachází na ruském území. Právě při jejím obléhání se zde po letech setkává generál Kotov a Mít'a, jenž ho pronásledoval. Již při jejich shledání Michalkov poukazuje na ruskou národu a odhodlání vojáků bojovat proti nepříteli. Mít'a se ocitá pod palbou, avšak vrátit se nemůže a je nucen k útoku na protivníka i navzdory tomu, že při obléhání citadely padly již tisíce vojáků.

Po těchto válečných scénách nás režisér zavádí do letního sídla, ve kterém tenkrát vše začalo. Zatímco na pozadí zuří válka, Michalkov opět zobrazuje téměř bezstarostný rodinný život. Zde se setkává Kotov s Marusjou a ostatními členy rodiny, ti však další den odjíždějí a Kotov čelí tváří v tvář výzvě Stalina, jenž mu dává rozkaz vést čelní útok na citadelu. Mezitím je Mít'a zatčen a obviněn ze špionáže, což nepopírá, jelikož smrt se pro něj jeví jako vysvobození. V závěru

---

⁵⁹ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Новости. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://trite.ru/news/223/>

⁶⁰ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Новости. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://trite.ru/news/256/>

snímku dochází k vytouženému setkání Nadi s otcem, kteří se poté spolu se sovětskými vojsky vydávají do Berlína.

Kromě samotného režiséra se ve filmu opět objevuje i jeho dcera Naděžda, vedlejší roli si však zahrála i jeho druhá dcera Anna. Můžeme ji vidět během náletů německých letadel, útočících na vozy s raněnými. S pomocí vojáků se jí podaří porodit dítě, které má pojmenovat Josif Vissarionovič. Zda se jedná o boží prozřetelnost, kdy bylo narozené dítě zachráněno zrovna vojákem, kritiku Stalina a jeho rozkazů či o pouhý vtip, ví jen sám režisér. Co se týče hlavních postav, největší změny pozorujeme u Marusji, bývalé ženy Kotova. Dříve milující žena a matka, má nyní třetího muže a s ním také i nechtěné dítě.

Michalkov nejenže pomocí filmu zprostředkovává divákovi hrůzy války, připomíná také kruté praktiky sovětského režimu, což dokazuje vzpomínka Kotova na mučení, kterým byl donucen k přiznání. Ve výsledku se v *Citadele* neobjevuje tolik válečných scén jako v *Odporu*, v tomto dílu se režisér věnuje spíše rodinným vztahům Kotova a jeho životní cestě, na jejímž konci má získat zpět své jméno a čest.

Cílem režiséra nebylo pouze připomenutí slavného vítězství. Prostřednictvím příběhů hlavních hrdinů zobrazil také události, které tento historický triumf doprovázely. Přes veškerou režisérovu snahu je za tento snímek kritizován především kvůli historickým nepřesnostem a složitému příběhu, jenž postrádá logiku. Michalkov však podotýká, že v *Citadele* není potřeba hledat historické či geografické nejasnosti, podstatné je zaměřit se na pravdivost postav a situací, ve kterých se ocitají.⁶¹

K celkovému hodnocení snímku nepřispěla ani přehnaná snaha režiséra o získání Oscara. Michalkov je členem oscarového výboru a film *Citadela* na cenu Oscar navrhl on sám, což vyústilo v skandál. Proti výběru se ohradil šéf výboru Vladimir Meňšov, ale také starší bratr režiséra, Andrej Končalovskij.⁶² Je zřejmé, že s tímto dvoudílným pokračováním úspěšného velkofilmu Michalkov neuspěl. Často jsou tyto dvě navazující části označovány jako obrovské tvůrcovo selhání.

---

⁶¹ НАРАЛЕНКОВА, Оксана. "Цитадель" Михалкова. *Российская газета* [online]. 2011-05-05 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://rg.ru/2011/05/05/kino.html>

⁶² Michalkov chce Oscara, i když už propadl v Rusku. *Lidovky.cz* [online]. 2011-09-21 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/michalkov-oscar-0jc-/kultura.aspx?c=A110921_140206_In_kultura_wok

4.7 Úžeh

Drama *Úžeh* (*Солнечный удар*) z roku 2014 je zatím posledním celovečerním snímkem režiséra, přičemž byl natočen na motivy deníků ruského klasika Ivana Bunina zachycujících bolševickou revoluci s názvem Proklaté dny a povídky *Úžeh*, pojednávající o lásce.⁶³

O zfilmování tohoto díla snil Michalkov téměř čtyřicet let. Neustále se vracel k próze Bunina a ručně ji přepisoval pro svoje lepší porozumění, a proto se k samotné realizaci dostal až v roce 2010.⁶⁴ Premiéra se neodehrála v Moskvě, ani v jiném ruském městě, nýbrž v Bělehradě. Tímto režisér vyjádřil poděkování srbskému národu, který ve dvacátých letech poskytl pomoc ruským emigrantům.⁶⁵

Úžeh je naprosto odlišným příběhem, než se kterými se Michalkov představil v posledních letech. Samotným úžehem autor míní zápal mladého poručíka, pro něhož se stala posedlostí neznámá žena, se kterou strávil noc. Později však úžeh zasahuje i celý ruský národ. V tomto případě se příčinou úžehu stává revoluce, která výrazně ovlivnila dějiny země.

Jedná se o snímek, jenž je propleten výjevy z dob carského Ruska v roce 1907, ve kterém se odehrává milostný příběh hlavních hrdinů, plujících na lodi po Volze. Druhou dějovou linií tvoří záběry ze zajateckého tábora, kde čekají vojáci na deportaci. Spolu s nimi se zde nachází i poručík, kterého dohání vzpomínky na své mládí, osudné setkání a noc strávenou s neznámou ženou.

Důležitou součástí příběhu je víra v Boha a pravoslaví, jež je dodnes tradičním symbolem kulturního dědictví Ruska. Odstoupení od víry sledujeme u jedné z postav, Jegorije, jenž se přidal k bolševikům. Na příběhu dvou mladých lidí Michalkov zobrazil čistotu lidské duše a spokojený život v době carského Ruska. Nostalgické vzpomínky na toto období vyvolávají pocit klidu a radosti, přičemž autor zdůrazňuje, že si málokdo dokázal představit zvraty, které následovaly v dalších letech.

Občanská válka se stala velkým tématem nejen pro filmaře, ale i pro ruské spisovatele. Deníky Bunina posloužily režisérovi jako zdroj pro vylíčení situace dvacátých let, čímž se dostáváme k hlavnímu poselství Michalkova. Snažil se

---

⁶³ НЕФЕДОВА, Елена. Солнечный удар: как все это случилось? *Комсомольская правда* [online]. 2014-10-01 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://www.kp.ru/daily/26289/3166876/>

⁶⁴ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Новости*. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://trite.ru/news/281/>

⁶⁵ НЕФЕДОВА, Елена. Солнечный удар: как все это случилось? *Комсомольская правда* [online]. 2014-10-01 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://www.kp.ru/daily/26289/3166876/>

o znázornění nesmyslnosti války a její nespravedlnosti. Zachycuje také kolaps Ruského impéria, jehož ztělesněním je mladý poručík, jenž pomalu ztrácí smysl života. Šťastným ho dělají pouze vzpomínky na osudnou noc s mladou ženou. Právě láska a emoce na chvíli převyšují ideologii, která však ve výsledku vítězí, což vede k tragickému osudu poručíka, jenž byl členem skupiny bělogvardějců, bojujících za obnovení carství.

Michalkov zobrazil sílu ruského národa, který si v sobě nese mnoho historických výher, ale i porážek. Osudnou prohrou se v tomto případě stává zkáza Ruského impéria a následné vítězství bolševiků. Zobrazen je rovněž kontrast předrevolučního a sovětského Ruska, čímž režisér opět dokazuje svou snahu o zobrazení historických událostí, jež jsou stále aktuální.

V průběhu celého filmu režisér nabádá diváka k zodpovězení základní otázky, která se stala klíčovou. Jak se to všechno stalo? Ačkoli podle režiséra není reakce na tuto otázku jednoznačná a divák si na ni může odpovědět sám, v závěrečné scéně jeden z vojáků přiznává, že vše co se stalo, si lidé udělali sami vlastníma rukama.⁶⁶

V roce 2015 byl tento režisérův počín oceněn ruskou národní cenou Zlatý orel, kdy dokázal zvítězit hned v pěti kategoriích. Snímek byl nominován ruským výborem i na nejlepší zahraniční film pro cenu Oscar, na jejíž získání měl podle kritiků malou šanci. Tyto odhady se vzápětí potvrdily, poněvadž nebyl zařazen mezi pět nominovaných.⁶⁷

---

⁶⁶ ВЛАДИМИРОВ, Сергей. «Солнечный удар» Михалкова – это фильм-паломничество. *Комсомольская правда* [online]. 2014-10-13 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <http://www.amur.kp.ru/daily/26294.5/3172010/>

⁶⁷ HOLDSWORTH, Nick; KOZLOV, Vladimir. Oscars: Russia Nominates 'Sunstroke' for Foreign-Language Category. *The Hollywood Reporter* [online]. 2015-09-22 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <http://www.hollywoodreporter.com/news/oscars-russia-foreign-language-entry-826089>

5 Dokumentární činnost

Tvorba Michalkova čítá kromě řady celovečerních snímků rovněž několik dokumentárních prací, ve kterých se projevují především jeho vlastenecké sklony a zájem o dějiny země. Vzhledem k obtížnosti dohledání některých dokumentů, jsem v práci využila alespoň ty z nich, které se mi podařilo shlédnout. Vyjma zpracovaných filmů, lze na oficiálních stránkách režiséra nalézt i další dva dokumenty, jejichž dostupnost je omezená. Jedná se o *Реквием Великой Победы* z roku 1995, který vznikl k 50. výročí ukončení Velké vlastenecké války⁶⁸ a *Генерал Кожугетыч* (2005), oslavující Sergeje Šojgu, bývalého ruského ministra pro mimořádné situace.⁶⁹ Michalkov se autorsky podílel i na vzniku řady dokumentárních seriálů, které jsou v této kapitole rovněž obsaženy, avšak pouze okrajově, jelikož hlavním tématem práce je filmová tvorba tohoto umělce.

5.1 Anna od 6 do 18

Dokumentární snímek *Anna od 6 do 18* (*Анна: от 6 до 18*) byl dokončen v roce 1993. Natáčení trvalo dlouhých třináct let, během kterých Michalkov kladl své dceři Anně stejné otázky a sledoval, jak se vyvíjí její pohled na svět od dětských let až do dospělosti. Hlavní roli zde sehrál sám Michalkov, jenž celý příběh vypráví a jeho dcera Anna. V závěru se objevuje i režisérova mladší dcera Naděžda.

Natáčení rozhovorů se odehrávalo v letech 1980 až 1991. Jejich cílem nebylo pouze zdokumentovat dospívání dcery, posloužily rovněž k zmapování stavu ruské společnosti a změn 80. a 90. let. Michalkov propojil odpovědi své dcery s historickými momenty sovětské éry. Otázky, jež Anně pokládá, jsou velice jednoduché. Opakovaně se dcery ptá, z čeho má největší strach, co má ráda a po čem touží. V odpovědích se odráží život mladé dívky v Sovětském svazu, přičemž se tyto odpovědi časem mění s tím, jak Anna dospívá.

Změny ovšem probíhají i uvnitř Sovětského svazu. Režisér postupně představuje všechny státní příslušníky této éry, od Brežněva po Gorbačova, a zobrazuje historické události, jež měly obrovský dopad na celý národ. Můžeme sledovat záběry z pohřbu Brežněva a následující státní smutek. Michalkov připomíná

---

⁶⁸ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: *Реквием Великой Победы*. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/151/>

⁶⁹ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: *Генерал Кожугетыч*. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/81/>

také tragickou havárii v Černobyli, zemětřesení v Arménii či válku v Afghánistánu. Neopomíná ani reformní perestrojku, rezignaci Gorbačova a následný rozpad Sovětského svazu.

Součástí filmu jsou kromě dějin země a osobního rozvoje dcery i epizody ze života režiséra. Michalkov vzpomíná na své významné předky, především matku, jejíž smrt znamenala obrovskou ztrátu pro celou rodinu. Připomíná však i radostné okamžiky, kterým byl návrat syna z vojenské služby a narození druhé dcery Naděždy. Nostalgicky se rovněž vrací k rodinným tradicím.

Výsledkem této mnohaleté práce je publicistický dokument, který odráží oblíbená témata režiséra, mezi nimiž převládá víra, rodina a láska k vlasti, čímž se snímek do jisté míry stává autobiografickým.

V roce 1994 Michalkov obdržel cenu Stříbrný holub na Mezinárodním filmovém festivalu dokumentárních filmů v německém Leipzigu.⁷⁰ Neúspěch však režisér zaznamenal u své dcery Anny, která se netají tím, že jí tato otcova práce příliš nelichotí, neboť se jedná o velký zásah do jejího osobního života. Zároveň uznává toto dílo jako zajímavý příběh, jenž sleduje život jednoho člověka v kontextu s vývojem celé země.⁷¹

5.2 Otec

Život Sergeje Vladimiroviče Michalkova, známého básníka a dramatika, Michalkov popisuje v dokumentárním filmu *Otec* (*Omeu*, 2003), jenž vznikl k 90. výročí otcova narození. Základem tohoto vyprávění je rozhovor Nikity Michalkova se svým otcem, který vzpomíná na šťastné, dojemné i vtipné okamžiky svého života. Autor se postupně snaží proniknout do jeho duše a odpovédět sám sobě, jakým člověkem otec byl. K tomu přispívají také rozhovory s ostatními členy rodiny, které přibližují vztah Sergeje Michalkova k blízkým příbuzným.

Michalkov postupně odhaluje tajemství vztahu otce a matky, do něhož se mu podařilo vstoupit až při této intimní zpovědi. Vzpomíná taktéž na své mládí a vztah s otcem, který se svým dětem moc nevěnoval, ačkoli v něm samotném ulpěla dětská duše. Navzdory tomu, že otec dával najevo svou lásku skrze ironii, Michalkov

---

⁷⁰ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Анна от 6 до 18. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/101/>

⁷¹ МАЛЮКОВА, Лариса. Сколько бы убили, чтобы сыграть честно? *Новая газета* [online]. 2006-06-22 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <http://2006.novayagazeta.ru/nomer/2006/46n/n46n-s39.shtml>

zdůrazňuje, že lidská mysl má mnoho podob, jejíž rozmanitost se projevuje rovněž v charakterech hlavních hrdinů jeho režisérské tvorby.

Tímto dokumentem autor vyzdvihuje především důležitost rodinného zázemí a kořenů, díky kterým byl v každodenním kontaktu s uměleckou elitou. Právě tyto styky, spolu se studiem hudby a jazyků, k čemuž byl Michalkov se svým starším bratrem veden matkou, byly předpokladem pro prosazení se obou synů v umělecké sféře.⁷² Zároveň je snímek věnován památce otce, jehož se režisér snažil lépe poznat a pochopit tak zejména rozdíl mezi jeho osobním a uměleckým životem.

5.3 Matka

Matka (Мама) je dalším biografickým dokumentem, jenž vznikl v roce 2003 jako připomínka stoletého výročí matčina narození. Příběh je doprovázen monologem Michalkova, vzpomínajícího na slavný rod, z něhož pocházela jeho matka Natalia Petrovna Končalovská. Její děd V. I. Surikov a otec P. P. Končalovskij byli známými ruskými malíři.⁷³

Michalkov melancholicky vzpomíná především na svou matku, jejíž ztráta ho hluboce zasáhla, a na své dětství. V dokumentu autor popisuje její životní cestu, umělecký rozvoj, ale také rodinnou atmosféru domu, ve kterém vyrůstal. Letní sídlo Končalovských v Bugrech bylo místem, kde mladý Michalkov čerpal inspiraci pro svou práci.⁷⁴ Zde režisér naslouchal zpěvu jeho děda, jehož oblíbencem byl Mozart, a pročítal prózu A. P. Čechova, I. A. Bunina či L. N. Tolstého, od kterých později čerpal náměty pro svou tvorbu.⁷⁵ S dřevěným domem, v němž nic nenarušovalo atmosféru minulého století, se pojí také tradice a hodnoty, jež rodina zastávala. Důležitou roli v režisérově životě sehrála víra, ke které byl veden už od dětství právě svou matkou, vychovanou v duchu pravoslavné církve. Víra se stala významným prvkem nejen v osobním životě režiséra, ale je rovněž neodmyslitelnou součástí jeho filmové tvorby.

Je patrné, že umělecký talent celého rodu, se výrazně podepsal i na tvůrčích schopnostech Michalkova, jenž byl od malička obklopen básníky, malíři

---

⁷² КОПАНЁВОВА, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 5.

⁷³ *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: Мама*. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/87/>

⁷⁴ КОПАНЁВОВА, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, s. 4.

⁷⁵ Тамтёж, s. 4-5.

a spisovateli. I díky těmto bohatým rodinným kořenům a výchově, se z tohoto režiséra zrodil umělec, jemuž nejsou lhostejné dějiny země, ani její vládcí.

5.4 Seriály

Jakožto významný kulturní činitel se Michalkov svými nápady autorsky podílel i na vzniku několika dokumentárních cyklů, v nichž svým vyprávěním zavádí diváky do historie a přibližuje jim rovněž ruskou kulturu.

V cyklu *Сентиментальное путешествие на мою Родину. Музыка русской живописи*. z roku 1996 autor usiloval o obnovení atmosféry Ruska, která je, jak sám říká, již dávno pryč.⁷⁶ Michalkov se v deseti epizodách vrací ke svým oblíbeným malířům 19. století. Připomněl například známé obrazy I. I. Šiškina, F. S. Rokotova či V. L. Borovikovského, jejichž prostřednictvím přibližuje umělecké tendence dané doby. Snažil se rovněž zachytit duševní vývoj malířů, aby bylo možné lépe proniknout do atmosféry jejich obrazů. Tímto nostalgickým cestováním sblížuje diváka nejen s přírodou, ale především s bohatou kulturní historií země. Michalkov, jakožto hrdý milovník své vlasti, postupně představuje velká umělecká díla, kterými se snaží oslovit v první řadě diváky se zájmem o ruskou kulturu. Značná část z tohoto cyklu byla bezplatně poskytnuta i ruským školám, aby posloužila jako učební materiál.⁷⁷

Michalkov se rovněž účastnil projektu Ruského fondu kultury s názvem *Русские без России*, v rámci kterého se v roce 2003 podílel například na natáčení sedmidílného cyklu *Русский выбор*, ve kterém se věnuje tématu občanské války a následné vlně emigrace.⁷⁸ Postupně diváky seznamuje s hlavními představiteli bílého hnutí, které se snažilo svrhnout bolševiky. Vzpomíná například admirála A. V. Kolčaka, generála A. I. Děnikina a P. N. Wrangela, zmiňuje však i další významné ruské osobnosti, kterých se dotkla krymská evakuace. Pomocí rozhovorů s jejich blízkými příbuznými divákům líčí historické události dvacátých let.

---

⁷⁶ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: *Сентиментальное путешествие на мою Родину. Музыка русской живописи*. [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://trite.ru/films/list/99/>

⁷⁷ Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова: *Новости*. [online]. Moskva: Михалков, 2004 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://trite.ru/news/159/>

⁷⁸ Проект Российского Фонда Культуры. *Русские без России*. [online]. Moskva: АНО «Дирекция президентских программ», [cit. 2017-06-17]. Dostupné z: <http://www.russkiebezrossii.ru/category/artifacts/>

Michalkov se pokusil vyložit tragédii celého národa pomocí příběhů jednotlivých lidí, kteří se rozhodli opustit svou zemi a museli se přizpůsobit novému životu za hranicemi své vlasti, většinou ve Francii či Jugoslávii. Neopomíná ani ruské kozáky, jejichž osudy jsou rovněž vylíčeny v jednom z dílů. Při natáčení spolupracoval s velkou skupinou historiků, kteří shromažďovali vzácné archivy a rozhovory s emigranty, díky čemuž se mu podařilo pravdivě popsat životní příběhy těchto lidí.⁷⁹ Tentokrát si vybral období občanské války a následující vítězství bolševiků, ke kterému se později vrátil i ve svém zatím posledním filmu *Úžeh*. Spolupráce na tomto projektu je dalším důkazem, že Michalkov věnuje velkou pozornost ruské historii a zájem o ni se snaží vzbudit i u diváků.

---

⁷⁹ КУРЛЯНДЦЕВА, Елена. "Русский выбор" Никиты Михалкова на "России". *"Вести" интернет-газета* [online]. 2003-12-04 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=103352&cid=7>

6 Závěr

V bakalářské práci jsem se snažila přiblížit osobní život a rovněž poměrně rozsáhlou tvůrčí činnost Nikity Michalkova, v níž se odráží i jeho charakter. Ačkoli byla práce zaměřena výhradně na jeho tvorbu od 90. let, kdy došlo k rozpadu Sovětského svazu, v úvodní kapitole jsem nastínila i vývoj ruské kinematografie, do které zasáhl i Michalkov a stal se její nedílnou součástí.

Největší pozornost jsem v práci věnovala snímkům, které vznikly po pádu železné opony a pozvedly tak Michalkova mezi nejpřednější světové režiséry. Tyto filmy jsem se pokusila analyzovat, přičemž rozbor spočíval především ve vyjasnění základních myšlenek dílčích příběhů, jež se odehrávají na pozadí určitého historického období. Právě výběr dávno minulých epoch je jedním z klíčových znaků režisérovy práce. V úvodu jsem si stanovila za cíl vystihnout důvody Michalkova pro volbu těchto témat. Z práce vyplývá, že hlavní příčinou pro jejich zvolení je zejména autorova láska k vlasti a její historii, do níž zasvěcuje diváky, aby připomněl dějiny země, které dodnes ovlivňují i její současný vývoj.

Patriotismus však není charakteristický jen pro samotného režiséra, vlastenecké rysy připisuje i hlavním hrdinům svých snímků. Vzpomeňme například mongolského pastevece Gomba, jenž ctí zvyky a tradice, hrdého kadeta Andreje, který je oddaný caru či velitele Kotova, věrného přívržence Stalina. Kromě vlastenectví se u Michalkova relativně často projevuje i víra v Boha. Sám režisér byl vychován v duchu pravoslavné církve a je silně věřící. Náboženství pokládá za velmi důležité, a proto jej zařazuje i do svých příběhů. Nejednou jsme rovněž mohli pozorovat kulturní střety mezi hlavními postavami, které se projevily především na jednání dvanácti porotců či na vztahu Gomba a Sergeje. Mnohdy Michalkov zobrazuje taktéž vnitřní rozpolcenost svých hrdinů, což se nejvýrazněji projevilo zejména na postavě Míti či Jane. Ve filmech *Unaveni sluncem* a *Úžeh* se mu podařilo vylicít romantickou idylu, na kterou měly záhy dopad politické změny a události, jež přemohly city a emoce hlavních hrdinů.

Ačkoli Michalkov v minulosti sklízel velké ohlasy, a díky svému nadání si dokázal získat mnoho příznivců, v posledních letech jeho sláva poněkud upadá. Příčinou tohoto sestupu jsou především nově natočená pokračování úspěšného velkofilmu, ve kterém oživil dřívější hrdiny, čímž vyvolal obrovské rozpaky nejen u diváků, ale i kritiků.

V této práci je obsažena i dokumentární činnost režiséra, vyjadřující zvláště jeho tvůrčí vývoj a hodnoty, které jsou pro něj důležité. Navzdory tomu, že mnohé z prací Nikity Michalkova vyvolaly bouřlivé debaty a byly přijaty rozporuplně, jedná se o nespornou uměleckou autoritu, která oplývá vysokým sebevědomím, o čemž svědčí i režisérovo rozhodnutí nominovat svůj vlastní film na Oscara. Práce předkládá úspěšné, ale i méně úspěšné filmy, přičemž některé z nich mu přinesly řadu významných ocenění, včetně již zmiňované ceny Oscar.

7 Seznam použité literatury a zdrojů

Knižní zdroje

1. BERNARD, Jan; FRÝDLOVÁ, Pavla. *Malý labyrint filmu*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1988, 507 s.
2. BERGAN, Ronald. *Film: [historie, žánry, světový film, režiséři od A do Z, 100 nejlepších filmů]*. Přeložila Emílie Harantová. Praha: Slovart, 2008, 528 s. Velký ilustrovaný průvodce. ISBN 978-80-7391-136-2.
3. BORDWELL, David; THOMPSON, Kristin. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Přeložila Helena Bendová. Praha: AMU, 2007, 827 s. ISBN 978-80-7331-091-2.
4. GINZBURG, Semen Sergejevič. *Kinematografie v předrevolučním Rusku*. Praha: SPN, 1974, 259 s.
5. KOPANĚVOVÁ, Galina. *Nikita Michalkov*. Praha: Československý filmový ústav, 1990, 27 s.
6. KORDA, Jakub; KŘIPAC, Jan. *Dějiny světového filmu: kinematografie po 2. světové válce : (střední a východní Evropa, Balkán, Německo, Střední a Dálný východ)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 44 s. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-244-1483-X.
7. KUPŠĆ, Jarek. *Malé dějiny filmu: ilustrovaný průvodce světovou kinematografií od počátků po současnost*. Praha: Cinemax, 1999, 387 s. ISBN 80-85933-33-0.
8. PŁAŻEWSKI, Jerzy. *Dějiny filmu 1895-2005*. Přeložil Karel Tabery. Praha: Academia, 2009, 901 s. ISBN 978-80-200-1689-8.

Filmové zdroje

1. *Anna od 6 do 18* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 1993.
2. *Dvanáct* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 2007.
3. *Lazebník sibiřský* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 1999.
4. *Matka* [film]. Režie Andrei Zaitsev. Rusko, 2003.
5. *Otec* [film]. Režie Andrei Zaitsev. Rusko, 2003.
6. *Unaveni sluncem* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 1994.
7. *Unaveni sluncem 2: Citadela* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 2011.
8. *Unaveni sluncem 2: Odpor* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 2010.
9. *Urga* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 1991.

10. *Úžeh* [film]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 2014.
11. *Русские без России*. Берлинские звёзды [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Ирина Бахтина. Rusko, 2003.
12. *Русский выбор*. Диалоги с Колчаком. [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Вилен Визильтер. Rusko, 2003.
13. *Русский выбор*. Антон Деникин. Романс для генерала. [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Александр Сидоров. Rusko, 2003.
14. *Русский выбор*. Генерал Врангель. Когда мы уйдем. [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Александр Фетисов. Rusko, 2003.
15. *Русский выбор*. Казаки: неразделённая любовь. [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Галина Огурная. Rusko, 2003.
16. *Сентиментальное путешествие на мою Родину. Музыка русской живописи*. 1. díl. [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 1996.
17. *Сентиментальное путешествие на мою Родину. Музыка русской живописи*. 4. díl. [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 1996.
18. *Сентиментальное путешествие на мою Родину. Музыка русской живописи*. 9. díl. [epizoda dokumentárního seriálu]. Režie Nikita Michalkov. Rusko, 1996.

Elektronické zdroje

V českém jazyce

1. NOVÁČEK, Ondřej. Ruská kinematografie hlásí vzestup. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, c1996-2017 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1451617-ruska-kinematografie-hlasi-vzestup>
2. Lazebník sibiřský. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, c1996-2017 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1028079478-lazebnik-sibirsky/20138143147>
3. *Mezinárodní filmový festival Karlovy Vary. Historie festivalu*. [online]. ©2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné z: <http://www.kviff.com/en/history/2010>

4. Michalkov chce Oscara, i když už propadl v Rusku. *Lidovky.cz* [online]. Praha: MAFRA, a.s. 2011-09-21 [cit. 2017-06-06].
Dostupné z: http://www.lidovky.cz/michalkov-oscar-0jc-/kultura.aspx?c=A110921_140206_In_kultura_wok
5. MOSTÝN, Milan. "Lazebník" a ruská duše. *Hospodářské noviny* [online]. Praha: Economia a.s., 1999-02-26 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-826498-lazebnik-a-ruska-duse>
6. PROCHÁZKA, Miro. Nikita Michalkov: Na kolenou jsou si všichni rovni. *Divadelní noviny* [online]. 2008-06-05 [cit. 2017-06-11]. Dostupné z: <http://host.divadlo.cz/noviny/clanek.asp?id=16749>

V anglickém jazyce

1. *European Film Academy. European Film Awards.* [online]. Germany: EFA Productions. [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: http://www.europeanfilmawards.eu/en_EN/archive/1993
2. GORDON, Michael, R. In Filmmaker's Ideal Russia, a Presidential Role? *The New York Times* [online]. 1999-02-21 [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1999/02/21/world/in-filmmaker-s-ideal-russia-a-presidential-role.html>
3. HARDING, Luke. Nikita Mikhalkov's *Burnt by the Sun 2* becomes Russia's most expensive flop. *The Guardian* [online]. 2010-04-27 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2010/apr/27/nikita-mikhalkov-russia-war-film>
4. HOLDSWORTH, Nick; KOZLOV, Vladimir. Oscars: Russia Nominates 'Sunstroke' for Foreign-Language Category. *The Hollywood Reporter* [online]. 2015-09-22 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <http://www.hollywoodreporter.com/news/oscars-russia-foreign-language-entry-826089>
5. JACOBSON, Aileen. One More Time, Clawing Their Way to a Verdict. A Review of 'Twelve Angry Men,' in Northport. *The New York Times* [online]. 2013-10-04 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2013/10/06/nyregion/a-review-of-twelve-angry-men-in-northport.html>

6. STANLEY, Alessandra. Surviving and disturbing in Moscow. *The New York Times* [online]. 1995-03-21 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/03/21/movies/surviving-and-disturbing-in-moscow.html>
7. The 67th Academy Awards. *The Academy of Motion Picture Arts and Sciences* [online]. ©2015 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://www.oscars.org/oscars/ceremonies/1995>

V ruském jazyce

1. *Студия ТРИТЭ Никиты Михалкова*. [online]. Москва: Михалков, 2004 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://trite.ru/>
2. ВЛАДИМИРОВ, Сергей. «Солнечный удар» Михалкова – это фильм-паломничество. *Комсомольская правда* [online]. 2014-10-13 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <http://www.amur.kp.ru/daily/26294.5/3172010/>
3. КУРЛЯНДЦЕВА, Елена. "Русский выбор" Никиты Михалкова на "России". *"Вести" интернет-газета* [online]. 2003-12-04 [cit. 2017-06-09]. Dostupné z: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=103352&cid=7>
4. МАЛЮКОВА, Лариса. Сколько бы убили, чтобы сыграть честно? *Новая газета* [online]. 2006-06-22 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <http://2006.novayagazeta.ru/nomer/2006/46n/n46n-s39.shtml>
5. НАРАЛЕНКОВА, Оксана. "Цитадель" Михалкова. *Российская газета* [online]. 2011-05-05 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://rg.ru/2011/05/05/kino.html>
6. НЕФЕДОВА, Елена. Солнечный удар: как все это случилось? *Комсомольская правда* [online]. 2014-10-01 [cit. 2017-06-08]. Dostupné z: <https://www.kp.ru/daily/26289/3166876/>
7. *Проект Российского Фонда Культуры. Русские безъ России*. [online]. Москва: АНО «Дирекция президентских программ». [cit. 2017-06-17]. Dostupné z: <http://www.russkiebezrossii.ru/category/artifacts/>